

Tomasz Garwoliński

Dzieje Bibliotek "Hosianum" : Braniewo - Olsztyn : 1565-2008

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1-2 (26-27), 59-72

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. TOMASZ GARWOLIŃSKI¹

DZIEJE BIBLIOTEKI „HOSIANUM” (BRANIEWO – OLSZTYN: 1565–2008)

Jezuici, sprowadzeni do diecezji warmińskiej przez kard. Stanisława Hozjusza w 1564 r., założyli w Braniewie kolegium. Pierwszy akt erekcyjny kolegium w Braniewie i związanych z nim instytucji został wydany 21 sierpnia 1565 r. W tym dokumencie zadeklarowano, że w Braniewie jezuici będą prowadzić gimnazjum dla młodzieży świeckiej i seminarium diecezjalne dla dwudziestu czterech kleryków². W wyniku nieścisłości powstał drugi dokument erekcyjny z 16 grudnia 1566 r., doskonalszy od pierwszego³. Seminarium rozpoczęło funkcjonowanie 25 listopada 1567 r. Doświadczenia jednak skłoniły do ponownej analizy dokumentu erekcyjnego, co dało w efekcie trzeci akt erekcyjny z 6 listopada 1568 r.⁴ Papież Pius V 4 lutego 1571 r. zatwierdził ten ostatni dokument⁵.

Kolegium jezuickie w Braniewie nie mogło się obyć bez książek. Nie sposób wyobrazić sobie funkcjonowania ośrodka szkolnego bez biblioteki. O potrzebie książek dla kolegium pisano do generała jeszcze w 1564 r., a więc zanim jezuici zamieszkali w Braniewie⁶. Ci

---

¹ Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

² Oryginał: Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, Dok. Kap. L 50.

³ Oryginał: Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, Dok. Kap. J 9.

⁴ Oryginał: Biblioteka Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, rkps nr 17.

⁵ Szorc, Alojzy (1998). *Kolegium jezuickie w Braniewie i jego księgozbiór 1565-1626*, Olsztyn: Hosianum, s. 16-22.

⁶ Korewa, J. (1964). *Geneza braniewskiego Hosianum*. Poznań, s. 134, 210, 228; Grzebień, Lucjan (1975). Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce od XVI do XVIII wieku. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 30, s. 265.

zakonnicy, którzy przybyli jako pierwsi, zapewne nie przywieźli ze sobą żadnych książek. W daleką podróż nie dało się zabrać ze sobą większego ciężaru. Pierwszą partię książek mogli otrzymać u kard. Hozjusza w Lidzbarku, kiedy w styczniu 1565 r. wozami przetransportowano ich do Braniewa.

Jezuici otrzymali w Braniewie kościół i klasztor po franciszkanach oraz szereg rzeczy ruchomych, w tym kompletną bibliotekę, to znaczy regały z książkami. Było to 300 woluminów. Mogło się tam znaleźć wiele cennych inkunabułów oraz średniowiecznych książek rękopiśmiennych. Biblioteka ta zawierała m. in. część księgozbioru Tomasza Wenera, kanonika warmińskiego, z 1498 r.⁷ Spisu książek biblioteki jezuickiej dokonał Marcin Kromer – wówczas kanonikantor Kapituły Warmińskiej. Były one podzielone na 9 działów. Dział pierwszy zawierał głównie dzieła Ojców i Doktorów Kościoła. Dział drugi obejmował pisma scholastyków średniowiecznych. Dział trzeci tworzyły pozycje o treści apologetycznej i polemicznej. Dział czwarty był najobfitszy i obejmował dzieła wybitnych kaznodziejów. Dział piąty zawierał książki dotyczące prawa i teologii moralnej. Dział szósty i ósmy obejmował książki z zakresu historii Kościoła powszechnego i partykularnego oraz z zakresu geografii i historii. W dziale siódmym znajdowały się różnej jakości utwory filozoficzne, napisane w średniowieczu i w wieku XVI. Dział dziewiąty zawierał dzieła mówców starożytnych, a dział dziesiąty – dzieła dawnych poetów⁸.

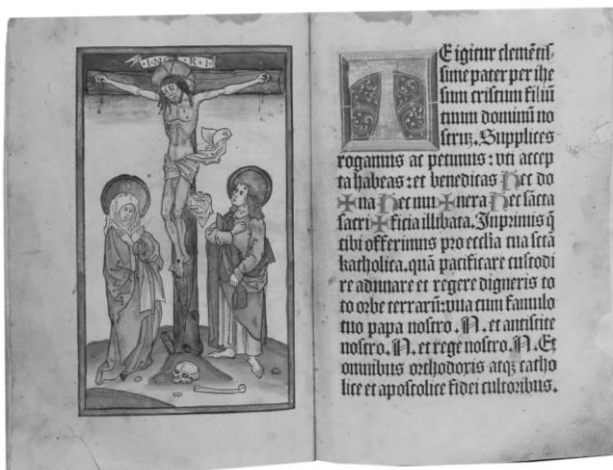
Trzon biblioteki jezuickiej stanowiły książki odziedziczone. Jednak wszechstronna działalność jezuitów związana z przekazem słowa wymagała od nich posiadania odpowiedniego księgozbioru i uzupełniania go nowymi pozycjami. Zakon ten bowiem stawiał sobie inne cele i zadania niż franciszkanie, którzy bardziej izolowali się od ludzi i cały swój wysiłek skupiali na osobistym uświęceniu. Jezuici zaś musieli dostarczyć książek potrzebnych do nauki. Chętnie gromadzili więc lektury pisarzy starożytnych. W kolegium braniewskim

---

⁷ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995* (1966). Red. Lucjan Grzebień. Kraków: WAM, s. 64-65; Lichański, Jakub Zdzisław (1990). Biblioteka *Collegium Societatis Iesu* w Braniewie. Próba charakterystyki. *Studia Warmińskie* 27, s. 310.

⁸ Obląk, Jan (1968). O początkach kolegium jezuickiego i seminarium duchownego w Braniewie. *Studia Warmińskie* 5, s. 9-15.

kanon lektur był wzorowany na Collegium Romanum i obejmował pisma Cezara, Salustiusza, Liwiusza. Korzystano również z dzieł historycznych rodzimych autorów, takich jak: Marcin Kromer, Reinhold Heidenstein, Maciej z Miechowa, Andrzej Patrycy Nidecki i szereg innych. Dla jezuitów księgozbiór stanowił warsztat codziennej pracy. Książki były im nieodzowne nie tylko do nauki w szkole, ale też jako pomoc dla teologów polemicznych. A jezuita braniewscy mieli okazję do konfrontacji religijnych z teologami ośrodka królewskiego, głównie z profesorami tamtejszego uniwersytetu⁹.

Inc. 229 – Missale Warmiense z 1497 r.

Biblioteka braniewska zawierała także pomoce dla kaznodziejów. Jezuita nie tylko prowadzili szkoły i seminaria, ale też podejmowali się prowadzenia rekolekcji zamkniętych dla okolicznych księży. Kanonicy fromborscy (np. Wojciech Rudnicki) lubili w klasztorze braniewskim odbywać rekolekcje ignacjańskie. Biskupi warmińscy podsyłali do seminarium diecezjalnego księży zagrożonych moralnie: albo na pokutę, albo na uzupełnienie wykształcenia. Dla nich też były potrzebne książki, ponieważ należało im zapewnić lekturę duchową¹⁰.

⁹ Szorc, Alojzy (1998). *Kolegium jezuickie...*, s. 73, 93-95.

¹⁰ Tamże, s. 97.

Jezuici na Warmii nie angażowali się poważniej do duszpasterstwa. Prawo kanoniczne nie pozwalało tego czynić wszystkim zakonnikom ze względu na cel zakonu, jakim było uświęcenie własne. Czasem jednak prowadzili misje wewnątrz diecezji i w innych diecezjach. Potrzebowali do tej pracy ksiązek homiletycznych, których w bibliotece braniewskiej znajdowało się sporo¹¹.

Jak więc widać, co do treści, w bibliotece kolegium przewagę miały dzieła z zakresu problematyki religijnej, ale też wyraźnie prezentowane były inne działy, jak np. medycyna, astronomia, matematyka, historia. W dziale medycznym uderza duża grupa dzieł z zakresu zielarstwa. Odnaleźć można też było prace z dziedziny chirurgii, a także rozprawy Paracelsusa. Dobrze prezentowany był dział ksiązek szkolnych, takich jak gramatyki, słowniki, traktaty retoryczne, utwory klasyków rzymskich i greckich¹².

Jezuici nie otrzymywali zbyt wielu ksiązek dzięki zapisom testamentowym. Proboszczowie z reguły nie zapisywali im ksiązek, bo sami posiadali ich niewiele, a jeśli coś mieli, to nie śmieli swoich skromnych pozycji oferować jezuitom, o których wiedzieli, że mają duży i cenny księgozbiór. Poza tym na plebaniach były książki, które należały do parafii i proboszczowie nimi nie dysponowali. Na Warmii pokaźne księgozbiory posiadały przede wszystkim kolegia duchownych: kanonicy katedralni we Fromborku, kanonicy kolegiacy w Dobrym Mieście, kolegium wikariuszy we Fromborku i wreszcie najważniejsza – biblioteka biskupów na zamku w Lidzbarku¹³.

Bogatą bibliotekę posiadał kard. Stanisław Hozjusz. Niewątpliwie, gdyby zmarł na Warmii, jego książki dostałyby się do księgozbioru jezuickiego. Zmarł jednak w Italii i Reszka – współwykonawca testamentu – rękopisy i pewną część ksiązek przekazał do biblio-

---

¹¹ Tamże, s. 97-98.

¹² Tamże, s. 114; Lichański, Jakub Zdzisław (1990). Biblioteka *Collegium Societatis Jesu...*, s. 315-316.

¹³ Höhn, A. (1929). Die Bibliothek des Kollegiatstiftes in Guttstadt. Guttstadt; Kolberg, J. (1906). Kleinere Mitteilung. *Pastoralblatt für die Diözese Ermland*, s. 9-10; Bader, P. (1903). Die Domvikarienbibliothek zu Frauenburg, *Pastoralblatt für die Diözese Ermland*, s. 18-20, 45-47; Hitler, F. (1874). Analekta Warmiensia. Studien zur Geschichte der ermländischen Archive und Bibliotheken, *Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands* 5, s. 336-346; Szorc, Alojzy (1998). *Kolegium jezuickie...*, s. 98-99.

teki Uniwersytetu Jagiellońskiego¹⁴. Następni biskupi też tylko w nieznaczny sposób zasilili księgozbiór jezuicki. O losach księgozbioru Kromera niewiele wiadomo. Sporą bibliotekę pozostawił Andrzej Batory, ale została ona wykupiona częściowo przez biskupa Szymona Rudnickiego i przez księgarza gdańskiego Jana Krausa, reszta zaś została sprzedana na aukcji na pokrycie długów zmarłego. O bibliotece Szymona Rudnickiego i Jana Olbrachta Wazy też niewiele wiadomo, natomiast sporo książek z biblioteki Mikołaja Szyszkowskiego dotarło do księgozbioru jezuickiego, np. cenne dzieła Salmerona i Suareza otrzymało kolegium reszelskie. Tak więc kolegium braniewskie po biskupach warmińskich nie odziedziczyło większej ilości książek¹⁵.

Abraham Ortelius: Theatrum Orbis Terrarum z 1592 r. (mapa świata)

Jezuici książki albo kupowali, albo otrzymywali z domu generalnego lub z innych kolegiów. W 1580 r. włączono do biblioteki księgozbiór posiadany przez jezuitów w Gramunkeholmen w Szwecji.

¹⁴ Zathy, Jerzy; Lewicka-Kamińska, Anna; Hajdukiewicz, Leszek (1966). *Historia Biblioteki Jagiellońskiej*. T. 1: 1364-1775. Kraków: Uniw. Jagielloński; Szorc, Alojzy (1998). *Kolegium jezuickie...*, s. 77-78.

¹⁵ Szorc, Alojzy (1998). *Kolegium jezuickie...*, s. 78.

W latach 1569-1584 zakupiono też i oprawiono książki za dużą sumę ponad 1 000 grzywien m.in. w Królewcu i Poznaniu¹⁶.

Niewątpliwie okazję do powiększenia biblioteki zakonnej stwarzali drukarze braniewscy. Drukarnię w Braniewie założył Jan Sachs w 1589 r. Najpierw znajdowała się ona w prywatnych rękach, ale jezuita wykupili ją w 1697 r. Na przeszło 500 pozycji wydanych przez oficynę braniewską w ciągu jej całego istnienia, zdecydowana większość ukazała się na zamówienie jezuitów¹⁷.

Sporych nakładów wymagały oprawy książek. Książki często kupowano w stanie surowym i oprawiano je we własnym zakresie. To było tańsze niż kupno już oprawionych. Dodatkowo jezuitom umożliwiał to wytłoczenie na oprawie wzorów czy superekslibrisów zgodnych z ich upodobaniem. Niektóre z ksiąg posiadały wyszukane oprawy artystyczne z wytłokami, które dla badaczy dziejów introliigatorstwa stanowią interesujący przedmiot badań naukowych¹⁸.

Księga łańcuchowa, inkunabuł z 1480 r.

¹⁶ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy...*, s. 65; Lichański, Jakub Zdzisław (1990). *Biblioteka Collegium Societatis Iesu...*, s. 311.

¹⁷ Szorc, Alojzy (1998). *Kolegium jezuickie...*, s. 99-101.

¹⁸ Tamże, s. 102; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy...*, s. 65.

Biblioteka kolegium w Braniewie była – zdaniem prof. Jakuba Z. Lichańskiego – „jedną ze świetniejszych bibliotek europejskich czasów renesansu, reformacji i kontrreformacji”¹⁹.

Jeśli chodzi o organizację funkcjonowania bibliotek jezuickich, w tym również biblioteki braniewskiej, to w każdym kolegium pracował wyznaczony przez rektora jeden zakonnik odpowiedzialny za księgozbiór – *praefectus bibliothecae*. Nie była to jednak funkcja szczególnie znacząca. Stanowisko bibliotekarza stanowiło raczej początek niż uwieńczenie kariery. Do jego zadań należało: właściwe, zgodne z zasadami obowiązującymi w zakonie kierowanie biblioteką i jej organizacja (prowadzenie katalogu rzeczowego i alfabetycznego, prowadzenie księgi wypożyczeń, kontrola księgozbioru pod względem jego zgodności z indeksem ksiąg zakazanych) oraz zapewnienie niezbędnych książek do nauki. Zasady organizacji biblioteki jezuickiej były na tyle dobre, że stanowiły wzór dla innych bibliotek, m.in. biblioteki uniwersyteckiej w Uppsali²⁰. Główna część książek znajdowała się w jednym pomieszczeniu, ustawiona na półkach według działów rzeczowych, a w ramach działu według formatu. Biblioteka domu składała się w kilku członów: z biblioteki wspólnej i wydzielonych działów specjalistycznych dla mniejszych grup lub nawet pojedynczych osób zajmujących ważną pozycję w klasztorze. I tak były mniejsze biblioteki dla rektora domu, profesora retoryki, teologii, filozofii, poezji, gramatyki; dla nowicjuszy i osobno dla braci zakonnych oraz dla konwiktu szlacheckiego. Właściwie każdy jezuita w swoim pokoju miał małą bibliotekę podręczną.

Z tych bibliotek wydzielonych największą autonomię posiadała biblioteka seminarium diecezjalnego, założona w 1565 r. W Braniewie seminarium od samego początku znajdowało się w osobnym domu i tam było miejsce tego księgozbioru, który właściwie stanowił osobną jednostkę. Książki dla kleryków diecezjalnych zakupili nie jezuici, ale diecezja i niewątpliwie nie zostały one włączone do ogólnego księgozbioru kolegium²¹. W ciągu pierwszego dziesięciolecia nie zgromadzono zbyt wielu książek w bibliotece seminarium. Były to przede wszystkim podręczniki potrzebne klerykom do nauki.

¹⁹ Lichański, Jakub Zdzisław (1990). Biblioteka *Collegium Societatis Jesu...*, s. 310.

²⁰ Tamże, s. 311.

²¹ Szorc, Alojzy (1998). *Kolegium jezuickie...*, s. 102-103.

Ilość całego księgozbioru podana przez Kromera wynosiła 95 książek. Zawierał on pisma z zakresu teologii biblijnej, pastoralnej i liturgiki, ponadto z prawa kościelnego, retoryki i literatury łacińskiej. Na uwagę zasługują wśród nich: „Katechizm” Soboru Trydenckiego, pisma Hozjusza, Kromera, Piotra Kanizjusza, Jana Ecka. Stan ówczesnej biblioteki świadczył o trudnościach materialnych seminarium, które nie mogło przeznaczyć większych funduszy na cele biblioteki²².

Szwedzi w 1626 r. ograbili całą północną Polskę. Ich łupem padły biblioteki klasztorne w Pelplinie, Tczewie, Oliwie i Żarnowcu. Także Braniewo – jego kościoły, szkoły i biblioteki – padły łupem wojsk szwedzkich. Szwedzi zabrali ponad 1 300 książek z Braniewa. Również prawie cała biblioteka Mikołaja Kopernika z Fromborka została wywieziona do Szwecji. I właśnie te książki – zagrabione w Braniewie i Fromborku – Szwedzi cenili sobie najbardziej. Gustaw Adolf nie kierował się tu jednak racjami naukowymi. Chodziło mu o zniszczenie katolickiego ośrodka studiów i szkół, jakim było Braniewo²³.

Gdy w 1637 r., po opuszczeniu Szwedów, jezuita powrócił do Braniewa, zajęli się odbudową budynków kolegium i pozostałych instytucji kościelnych, w tym i biblioteki. Biblioteka zyskała nowych ofiarodawców. Gromadzono głównie literaturę teologiczną i filozoficzną, jaka była związana z programem studiów prowadzonych przez jezuitów w Braniewie. W szerokim zakresie była reprezentowana literatura z zakresu teologii duchowości i homiletyki²⁴.

Prawdopodobnie kolegium braniewskie odziedziczyło pewne książki po kolegiach polskich, które zostały skasowane zgodnie z bullą papieską Klemensa XIV w 1773 r. Zasoby biblioteczne likwidowanych w Polsce domów zakonnych najpewniej zostały pośpiesznie przerzucone do ośmiu klasztorów, które po pierwszym zaborze znalazły się w państwie pruskim. Po kasacie zakonu księgo-

---

²² Obłąk, Jan (1968). O początkach kolegium jezuickiego..., s. 24; Borzyszkowski, Marian (1999). Pomoc książki i przemoc wobec książki jako przejaw dobra i zła w działaniu człowieka na przykładzie dziejów kościelnych bibliotek warmińskich. *Studia Warmińskie* 36, s. 87.

²³ Szorc, Alojzy (1998). *Kolegium jezuickie...*, s. 107-108, 111; Borzyszkowski, Marian (1999). Pomoc książki..., s. 86; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy...*, s. 65.

²⁴ Borzyszkowski, Marian (1999). Pomoc książki..., s. 86-87.

zbiór pojezuicki został odziedziczony przez seminarium papieskie i seminarium diecezjalne. Księgozbiór ten tułał się po strychach seminarium duchownego bez zabezpieczenia. Zainteresowano się nim dopiero w 1811 r., w trakcie organizacji gimnazjum w Braniewie. W 1820 r. księgozbiór ten wszedł do zasobów biblioteki liceum „Hosianum”, a potem Akademii Państwowej w Braniewie²⁵. Jeszcze w 1817 r. Niemcewicz spotkał w Braniewie bibliotekę pojezuicką, liczącą ok. 4 000 książek i prezentującą najlepsze piśmiennictwo polskie: „wszyscy dziejopisarze polscy, co po łacinie pisali, znajdują się w niej w oryginalnych edycjach swych”²⁶.

II wojna światowa zniszczyła Braniewo. Seminarium duchowne i Akademia Państwowa w 1945 r. zostały spalone, a w 1960 r. ich mury rozebrano.

Część starodruków, w tym inkunabułów, została w 1945 r. zabezpieczona przez Armię Czerwoną, wywieziona do Moskwy i w 1952 r. zwrócona Polsce, a w 1958 r. Biblioteczce Wyższego Seminarium Duchownego w Olsztynie. Ocalałe ze zniszczenia fragmenty księgozbioru biblioteki przewieziono do Olsztyna i weszły w skład obecnej biblioteki. Staraniem Ks. Dr Teodora Bensch, ówczesnego Administratora Apostolskiego Diecezji Warmińskiej, ratowano je ze zgliszcz spalonych budynków, przewożąc do Olsztyna. Przewieziono jednak tylko książki z sygnaturami De i Fb, a więc o tematyce teologicznej i historyczno-kościelnej, oraz pojedyncze egzemplarze innych sygnatur. Reszta (o sygnaturach: A, B, Ca, Cb, Cbb, Da, Db, Dc, Dd, De, Df, Dg, Dk, Dl, Ea, Fa, Ga, Gb, Gc, Gd, Ge, H) powędrowała do innych bibliotek, w większości prawdopodobnie do Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, jak na to zdaje się wskazywać zachowana korespondencja z 1946 r. Instytucji zainteresowanych książkami kościelnymi z Braniewa było więcej²⁷.

17 października 1949 r. Biblioteka Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” wznowiła swą działalność w Olsztynie,

---

²⁵ Szorc, Alojzy (1998). *Kolegium jezuickie...*, s. 96; M. Borzyszkowski, *Pomoc książki i przemoc wobec książki*, s. 87.

²⁶ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy...*, s. 65.

²⁷ Borzyszkowski, Marian (1999). *Pomoc książki...*, s. 87-88; Konieczna, Danuta (2006). *Dzieje olsztyńskich bibliotek*. [W:] *Olsztyn 1945-2005: kultura i nauka*. Red. Stanisław Achremczyk i Władysław Ogrodziński. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego, s. 237.

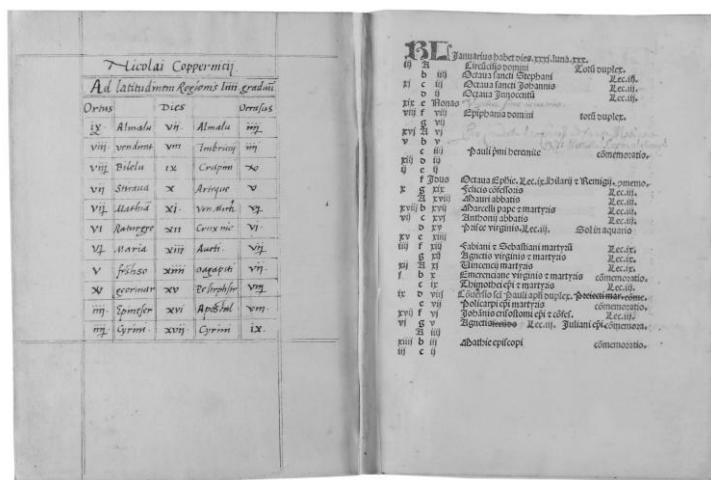
przy ul. Mariańskiej 3. Jak informował w 1960 r. informator o bibliotekach olsztyńskich, jej dyrektorem był Ks. Dr Jan Obląk (w latach 1949-1975), zbiory liczyły 20 000 tomów, prenumerowano 28 tytułów czasopism, a czytelnia posiadała 10 miejsc.

Księgozbiór biblioteki oprócz książek sprowadzonych z Braniewa zawierał zbiory innych bibliotek kościelnych z terenu historycznej Warmii. Inkunabuły pochodzą m.in. z biblioteki kapitulnej we Fromborku, która w 1450 r. posiadała 160 rękopisów i książek. Biblioteka ta została w 1626 r. zagrabiona przez wojska szwedzkie. Odnowiła jednak swoje zbiory w następnych latach. Na początku XIX w. została wzbogacona o zbiory biblioteki biskupiej w Lidzbarku. W 1929 r. liczyła 21 500 woluminów. W czasie pożaru w 1945 r. biblioteka spłonęła. Część ocalałych zbiorów, przejętych przez Armię Czerwoną, po 1956 r. powróciła do Polski. Resztki inkunabułów (133) trafiły do Olsztyna i znajdują się w bibliotece seminarium duchownego. Jednym z nich jest *Breviarium Warmiense*, wydrukowany w 1497 r. w Norymberdze. Przed tekstem brewiarza doklejona jest w nim tabela z napisem: „Nicolai Copernici: Ad latitudinem Regionis LIIII graduum”. Odpis ten przedstawia opracowaną przez Mikołaja Kopernika tabelę wschodu i zachodu Słońca dla 54 stopnia szerokości geograficznej do obliczania godziny nieszpórów na Warmii.

Kolejną biblioteką, która zasilila zbiory biblioteki „Hosianum” w inkunabuły i stare druki, była biblioteka kapituły kolegiackiej w Dobrym Mieście, która powstała w 1347 r. Zachowany katalog z ok. 1930 r. wymienia 1 105 pozycji (w tym 118 inkunabułów), z których część (m.in. 95 inkunabułów) znajduje się obecnie w zbiorach biblioteki seminarialnej w Olsztynie.

Również książki z byłych bibliotek kościelnych Reszła (m.in. 26 inkunabułów) i Ornety (m.in. 16 inkunabułów) oraz innych miast Warmii trafiły do biblioteki „Hosianum”. Tak więc księgozbiór, który po wojnie znalazł się w bibliotece seminarium duchownego, zawiera cenne księgi, które przez lata gromadzono w bibliotekach niemal całej Warmii. Na podstawie notatek proveniencyjnych, ekslibrisów i supereklibrisów można stwierdzić, że należały one do

biskupów warmińskich: Łukasza Watzenrode, Jana Dantyszka, Jana Stefana Wydźgi, do kanoników katedralnych i kolegiackich²⁸.

Inc. 216 - Breviarium Warmiense z 1497 r. (z tabelą autorstwa Mikołaja Kopernika)

Lata rządów komunistycznych w Polsce nie były łaskawe dla biblioteki „Hosianum”. Wiązało się to z kłopotami lokalowymi, a także problemami ideologicznymi i politycznymi. Bibliotekę nękały rewizje i kontrole. W dniach od 22 do 24 sierpnia 1960 r. Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Olsztynie dokonał rewizji księgozbioru i skonfiskował 49 książek. Ówczesne urzędy celne konfiskowały książki i czasopisma przesyłane bibliotece z zagranicy²⁹.

W 1962 r. władze administracyjne Olsztyna wymusiły przeprowadzenie seminarium duchownego z ul. Mariańskiej 3 do budynku przy pl. Bema 2. Z racji panującej tam ciasnoty część księgozbioru została ulokowana na wewnętrznej klatce schodowej. Druga część – inkunabuły i starodruki – trafiła w 1969 r. do zagrzybionego budynku przy al. Wojska Polskiego 39. Wieloletnie starania o pozwolenia

²⁸ Konieczna, Danuta (2006). Dzieje olsztyńskich bibliotek..., s. 237-238.

²⁹ Borzyszkowski, Marian (1999). Pomoc książki..., s. 87-88; Konieczna, Danuta (2006). Dzieje olsztyńskich bibliotek..., s. 239.

na budowę nowego budynku seminarium duchownego zaowocowały dopiero w 1973 r. decyzją o rozbudowie budynku przy ul. Kopernika 47, w którym znalazło się miejsce dla biblioteki i archiwum³⁰. W 1975 r. rozpoczęło się przenoszenie rozproszonych zbiorów. Uroczyste poświęcenie nowego obiektu miało miejsce 19 marca 1976 r.³¹. Zbiory liczyły wtedy ok. 40 000 woluminów, a dyrektorem był Ks. dr hab. Marian Borzyszkowski (w latach 1975-1997).

W ciągu 20 lat istnienia biblioteki przy ul. Kopernika 47 zbiory pomnożyły się prawie czterokrotnie, dochodząc prawie do 180 000. Magazyn okazał się zbyt ciasny. Zaszła potrzeba wybudowania nowego budynku przy seminarium duchownym przy ul. Hożjusza 15. Wyposażenie biblioteki w regały, meble i inny potrzebny sprzęt było możliwe dzięki środkom finansowym przyznanych przez Fundację na Rzecz Nauki Polskiej, w ramach programu „Librarius”. Przeniesienie księgozbioru nastąpiło w maju i czerwcu 1997 r. Uroczyste poświęcenie miało miejsce 20 października 1997 r.³²

W 1997 r. księgozbiór Biblioteki „Hosianum” liczył 324 inkunabuły, 7 615 starych druków, 101 913 druków nowszych, 72 600 czasopism, co dało łącznie 182 452 jednostek. Otrzymywano 126 tytułów czasopism, w tym 80 polskich i 46 zagranicznych³³. Dyrektorem został Ks. Piotr Duksa i funkcję tę pełnił przez 2 lata (1997-1999).

Od 1999 r. biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego koegzystuje z biblioteką Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. I od tego też momentu biblioteką „Hosianum” oraz biblioteką Wydziału Teologii kieruje Ks. Dyrektor Tomasz Garwołański. Zbiory biblioteki Wydziału Teologii obejmują ok. 3 500 woluminów, zaś zbiory biblioteki WSDMW „Hosianum” – ponad 245 000 woluminów. Dzięki prenumeracie oraz wymianie za „Studia

---

³⁰ Przemówienie Biskupa Juliana Wojtkowskiego z ramienia inwestora. (1976). *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne* 31 nr 3, s. 140-142; Konieczna, Danuta (2006). *Dzieje olsztyńskich bibliotek...*, s. 239.

³¹ Rzeszutek, E. (1976). Poświęcenie archiwum i biblioteki seminaryjnej w Olsztynie, *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne* 31 nr 3, s. 138; Konieczna, Danuta (2006). *Dzieje olsztyńskich bibliotek...*, s. 239.

³² Borzyszkowski, Marian (1999). *Pomoc książki...*, s. 88; Konieczna, Danuta (2006). *Dzieje olsztyńskich bibliotek...*, s. 240.

³³ Duksa, Piotr (1997). Biblioteka *Hosianum* dzisiaj. *Bibliotekarz Olsztyński* nr 3-4, s. 24-25.

Warmińskie i Forum Teologiczne” biblioteka otrzymuje 231 tytułów czasopism (180 polskich i 51 zagranicznych). Posiada prawie 2 000 stałych czytelników, w ciągu roku odwiedza ją ok. 50 000 użytkowników, którym udostępnia się rocznie ponad 90 000 pozycji.

Biblioteka zajmuje powierzchnię 1 966 m². Ma dużą czytelnię z 82 miejscami. Oprócz dyrektora w bibliotece pracują 3 osoby na pełnych etatach.

czytelnia czasopism bieżących

duża i przestronna czytelnia

Biblioteka należy do Federacji Bibliotek Kościelnych „FIDES”, powołanej do życia w 1995 r. Jej dyrektor jest członkiem Zarządu Federacji „FIDES”. Biblioteka korzysta z oprogramowania MAK (współtworzonego przez Bibliotekę Narodową i Federację „FIDES”). Opracowywane są katalogi komputerowe dostępne on-line (<http://www.hosianum.edu.pl>).

W ciągu ostatnich 10 lat wśród głównych prac wykonanych w bibliotece należy wymienić:

- wyposażenie magazynu zbiorów specjalnych w metalowe regały przesuwne, zamontowanie zabezpieczeń antywłamaniowych oraz stworzenie starodrukowi odpowiedniej temperatury i wilgotności;
- wyposażenie czytelni w regały dla czasopism oraz szafki na rzeczy dla użytkowników;
- pełną konserwację ponad 45 inkunabułów i starych druków (dzięki dotacjom z Urzędu Miasta Olsztyn, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego);

- profilaktyczną konserwację całego zbioru inkunabułów oraz ok. 2 200 starych druków (dzięki dotacjom z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego);
- informatyzację biblioteki (zakup 12 komputerów, budowa sieci wewnętrznej, wprowadzenie oprogramowania MAKWWW, utworzenie strony internetowej oraz katalogu on-line).